

Recenzovaná publikace *Archívny výskum (textov) v interdisciplinárnych súvislostiach* vyšla v prvním polovině roku 2021 jako sborník příspěvků ze stejnojmenné konference uskutečněné 6. listopadu 2019 na půdě Filozofické fakulty Univerzity Konstantina Filozofa (FF UKF) v Nitre. Na sborníku se podíleli i pracovníci Slovenské akademie věd (SAV), konkrétně Ústavu světové literatury, spolupracující se zmíněnou FF UKF na grantovém projektu VEGA – Preklad ako súčasť dejín kultúrneho procesu III: Preklad a prekladanie – texty, osobnosti, inštitúcie v interdisciplinárnych a transdisciplinárnych vzťahoch. Tento projekt umožnil publikaci nejen níže recenzovaného díla, ale také sborníku *Preklad vo vedách o človeku a dialóg kultúr* vycházejícího z kolokvia o překladu společenskovedních textů a pořádaného v závěru roku 2019 právě Ústavem světové literatury SAV.¹ Obě spolupracující instituce zastupují i editoři publikace: Editu Gromovou působí na Katedře translatologie FF UKF a zabývá se teorií, didaktikou a interpretací překladu; Natáliu Rondzikovou je doktorandka Ústavu světové literatury SAV a v rámci studia se věnuje dějinám překladu a sociologickým aspektům práce literárních překladatelů a redaktorů; Igor Tyšš rovněž zastupuje Ústav světové literatury SAV coby vědecký pracovník specializující se na dějiny a kritiku překladu a recepci americké literatury.

Sborník je uveden krátkými medailonky jak editorů, tak autorů jednotlivých příspěvků, po nichž následuje předmluva I. Tyšše. Na rozdíl od mnoha sborníkových předmluv není cílem editora pouze krátce shrnout a uvést jednotlivé příspěvky; autor zde věnuje rozsáhlejší prostor úvodu do současného mezinárodního kontextu translatologie a dává čtenáři nahlédnout do problematiky dějin překladu v co nejširších, interdisciplinárních souvislostech. V tomto ohledu předmluva vychází ze dvou závěrů vyplývajících ze současného mezinárodního diskurzu o dějinách překladu: zaprvé, dějiny překladu je nutné humanizovat; zadruhé, při studiu dějin překladu je možné a žádoucí klást důraz na první část tohoto slovního spojení, tedy přispívat dějinami překladu k poznání dějin obecně. V obou oblastech poskytuje editorovi publikace teoretický základ práce australský translatolog Anthony Pym, jenž se v devadesátých letech minulého století vyjadřoval k oběma tématům a předznamenal takzvaný humanistický obrat v translatologii.² U druhé zmíněné oblasti I. Tyšš nadto čerpá z výzkumných aktivit Christophera Rundla a nezdráhá se v tomto ohledu použít výraz historiografický obrat v dějinách překladu. Ze dvou naznačených oblastí pak vychází i cíle sborníku: „Ide nám v prvom rade o to, aby sme obrátili pozornosť k ‚veciam človeka‘ vo výskume dejín prekladu a poukázali na nevyhnutnosť skúmania dejín kultúry v nadväznosti na archívne zdroje, (s. 11).“ V ďalšej časti predmluvy editor reflektuje význam slova „archív“, jeho etymológiu, denotatívny význam a konotáciu. Zároveň také upozorňuje na dva problémy v poznání, jež s sebou

¹ Kusá, Mária, Rondziková, Natália (eds.) (2021) *Preklad vo vedách o človeku a dialóg kultúr*, Bratislava: Veda.

² Viz např. Pym, Anthony (2014) *Negotiating the Frontier: Translators and Intercultures in Hispanic History*, London; New Yorks: Routledge.

archivní výzkum nutně přináší: pochybnost o objektivnosti archivů a fakt, že s minulostí nutně vedeme jen útržkovitý dialog neboli v archivech nelze najít vše.

Na závěr předmluvy I. Tyšš zmiňuje některá témata obsažená v příspěvcích sborníku a staví je do vzájemných souvislostí. Výsledkem proto není chronologicky uspořádaný přehled následujících článků, ale jejich charakteristika dle editorem vytyčených stěžejních témat (např. problémy veřejných archivů oproti soukromým a naopak, přístupnost archivních materiálů, neúplnost archivů a tak dále). První příspěvek historika a dokumentaristy Filipa Pavčíka s názvem „Kultúrna politika na Slovensku po roku 1948 vo svetle publikovaných i nepublikovaných archívnych dokumentov“ vychází, jak název napovídá, jednak z archivních dokumentů, ale také se zakládá na nearchivních, současných a sekundárních zdrojích. Autor se v přístupu k výzkumu inspiroje v práci českých historiků Alexeje Kusáka a Jiřího Knapíka, kteří se zabývali kulturní politikou v českých zemích ve sledovaném období. Ústřední postavou přítomného článku je básník a intelektuál Ladislav Novomeský, který po roce 1945 *de facto* tvořil kulturní program slovenské komunistické strany. Autor na základě kritické analýzy výše zmíněných materiálů a porovnáním publikovaných a archivních textů sleduje Novomeského kariéru.

Martin Navrátil z Ústavu slovenské literatury SAV se ve svém článku „Archívny výskum v literárnohistorickom bádaní“ věnuje metodologii užité při práci se specifickým archivním materiálem, jako je například soukromá knihovna či archiv a rukopisy spisovatelů. Autor zde upozorňuje, že archivní práci nelze generalizovat, neboť přístupnost, věrohodnost nebo například žánr materiálů se liší případ od případu. Motivuje a podněcuje proto kolegy, aby přicházeli s vlastní metodologií v závislosti na svých výzkumech, a zároveň odpovídá na základní otázky k tématu archivního výzkumu (například: Co od něj můžeme očekávat?).

Na předchozí příspěvek tematicky navazuje článek Márii Kusé „Využitie archívnych materiálov pri príprave slovníka (slovenských) prekladateľov“. Autorka se zde vrací k přípravě *Slovníku slovenských prekladateľov umeleckej literatúry: 20. storočie*, jehož editoři se snažili odkrýt příběhy méně známých překladatelů, a museli se proto uchýlit ke studiu osobních archivů.³ Tyto malé osobní pozůstalosti autorka srovnává s veřejnými archivy a tematizuje rozdílnou povahu obsažených materiálů související s vnějšími podmínkami. Rovněž se věnuje fenoménu „pokrývání“ zamlčovaných překladatelů, typickému pro druhou polovinu 20. století nejen na Slovensku, ale i v českých zemích, a zmiňuje přínos orální historie pro danou oblast zájmu.

Čtvrtý příspěvek romanistky Kataríny Bednárové nazvaný „Výpovedná hodnota archívnych materiálov pre výskum dejín prekladu: poznámky na okraj dejín prekladu z francúzskej literatúry (1750–1918)“ osvětluje informativní hodnotu archivního materiálu užitého ke studiu dějin prekladu z francouzské literatury ve slovenském kulturním prostoru. Ve své práci se autorka opírá téměř výhradně o rukopisy vyhotovené mezi druhou polovinou 18. století a začátkem 20. století a rozděluje je do tří kategorií: překlady kompletních děl určené k publikování, které z různých důvodů zůstaly nevydané; přeložené fragmenty k soukromému studiu, výuce, modlitbám a podobně; a rukopisné překla-

³ Viz Kovačičová, Oľga, Kusá, Mária (eds.) (2015) *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry: 20. storočie: A–K*, Bratislava: Veda, Ústav svetovej literatúry SAV; a Kovačičová, Oľga, Kusá, Mária (eds.) (2017) *Slovník slovenských prekladateľov umeleckej literatúry: 20. storočie: L–Ž*, Bratislava: Veda, Ústav svetovej literatúry SAV.

dy publikované v ručně psaných studentských časopisech. Autorka zároveň upozorňuje na komplikace studia takového materiálu, které představuje mnohojazyčnost materiálů, jejich umístění v různých institucích a časté objevení pramenů pouhou souhrou náhod.

Poslední článek „Doba, idey, krajiny, kultúry a životy drobných lidí v prachu archivov“, jehož autorkou je taktéž romanistka Libuša Vajdová, akcentuje důležitost korespondence v procesu komunikace mezi různými literaturami a pro recepci překladů z cizích literatur. L. Vajdová se zaměřuje i na změny v povaze a formě uchovávání korespondence, které s sebou přináší přechod z ručně psaného materiálu na tištěný a později pouze na elektronický dokument.

Závěr sborníku je doplněn o anglické resumé všech příspěvků a jmenný rejstřík, jež shledáváme velmi přínosným, zejména například pro studenty translatologie či pro začínající badatele v oblasti dějin překladu, kteří si díky rejstříku mohou snadno vyhledat jednotlivé teoretiky překladu a jejich tvrzení k tématu. Na závěr poznamenejme, že publikace není pilotním projektem zabývajícím se archivním výzkumem v translatologii, naopak dokládá, že práce s archivním materiálem je ve slovenských humanitních vědách, nejen v oblasti historie, silně zastoupena a reflektuje některé dosud uskutečněné výzkumy. Nadto se jedná o téma čím dál tím silněji prostupující současnou mezinárodní i českou translatologii, jež zdaleka není, snad ani nemůže být, vyčerpáno.⁴ Všichni přispěvatelé se z vlastních výzkumů snaží vyvodit obecnější závěry a podělit se o svou praxi, což může velmi pozitivně přispět k výzkumu budoucích badatelů v této oblasti. Bezpochyby se jedná o publikaci, jež by neměla uniknout pozornosti žádného, a především pak začínajícího translatologa zkoumajícího dějiny překladu. Doufejme, že podobných sborníků doplněných například o další případové studie z rozličných jazykových oblastí bude jen přibývat, a translatologové tak nebudou „pouze“ přebírat metodologii historiků pro svůj výzkum, nýbrž jeho pomocí budou stále více legitimně obohacovat samu historii.

Mgr. Martina Kutková

Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

kutkova.marti@gmail.com

<https://doi.org/10.14712/24646830.2021.33>

⁴ Z novějších českých článků k tématu viz např. Středová, Kateřina. Archivní prameny v translatologickém výzkumu – kde je hledat a jak s nimi pracovat? *AUC Philologica*. 2019, č. 1, s. 93–106. ISSN 0567-8269.